

LBRIS

We know
books

BARACK OBAMA

VISURILE TATĂLUI MEU

O poveste despre rasă și moștenire

Traducere din limba engleză
DIANA POPESCU MARIN

LITERA
București

CAPITOLUL UNU

La câteva luni după ce am împlinit 21 de ani, am primit un telefon de la un necunoscut care mi-a dat vestea. Locuiam pe Ninety-Fourth Street din New York, o stradă aflată între două bulevarde, o zonă fără nume care făcea parte din granița fluidă dintre Harlemul de Est și restul Manhattanului. Era un cvartal neprimitor, fără copaci, numai cu asfalt, cu blocuri cenușii, fără ascensor, aliniate de o parte și de alta a străzii și care umbreau trotuarele mare parte din zi. Apartamentul era mic, cu podele denivelate, rareori încălzit, cu un interfon care nu funcționa, motiv pentru care vizitatorii mei trebuiau să mă sune înainte de a veni de la un telefon public aflat în colțul benzinăriei unde stătea de pază un doberman negru cât un lup, și care patrula vigilent cu o sticlă goală de bere în gură.

Nimic din toate acestea nu mă preocupa în mod deosebit, întrucât foarte puțini erau cei care mă vizitau. Eram repetit pe vremea aceea, preocupat de muncă și de planuri încă nerealizate, tentat să privesc oamenii ca pe niște distrageri inutile. Nu că n-aș fi apreciat compania lor. Îmi plăcea să fac schimb de amabilități, în spaniolă, cu vecinii mei, portoricani în mare parte, iar în drum spre casă, când mă întorceam de la

cursuri, mă opream să vorbesc cu băieții care sprijineau tro-tuarul toată vara, despre echipa de baschet Knicks sau despre împușcăturile auzite cu o noapte înainte. Când era frumos afară, mă așezam împreună cu colegul meu de cameră pe treptele scării de incendiu, unde fumam și priveam asfințitul care dilua albastrul cerului de deasupra orașului sau îi priveam pe albi din cartierele mai pricopsite plimbându-și câinii prin cvartalul nostru și lăsându-i pe aceștia să murdărească tro-tuarele – „Strângeți rahații, idiotilor!“, striga colegul meu de cameră din toți rărunchii, apoi începeam să râdem de fețele câinilor și ale stăpânilor care, iritați și aroganți, se aplecau să curețe după animalele lor de companie.

Asemenea momente mă amuzau – dar numai pentru scurt timp. Dacă discuțiile deviau sau dădeau în familiarisme, invocam imediat un pretext să ies din conversație. Singurătatea devenise un prieten confortabil, cel mai sigur loc pe care îl știam.

Îmi amintesc că alături de mine locuia un bătrân care părea să-mi împărtășească dispoziția. Locuia singur, era slab și adus de spate și în rarele ocazii când părăsea apartamentul purta o haină neagră dintr-o țesătură grea și o pălărie turtită. Uneori mă întâlneam cu el pe stradă, când se întorcea de la prăvălie, și mă ofeream să-i car cumpără-turile pe scările interminabile. Mă privea, ridica din umeri și începeam amândoi să urcăm treptele, oprindu-ne la fie-care etaj ca el să-și poată trage sufletul. Când ajungeam în sfârșit în fața ușii, îi puneam cu grijă plasa pe podea, iar el dădea politicos din cap înainte de a se strecura în casă și de a pune lanțul pe ușă. Nu schimbam nici un cuvânt și nicio-dată nu mi-a mulțumit pentru eforturile mele.

Tăcerea bătrânului mă impresiona; îl consideram un fel de suflet-pereche. Ceva mai târziu, colegul meu de cameră avea să-l găsească ghemuit la etajul trei, cu ochii larg deschiși, cu membrele înțepenite și adunate pe lângă

el, ca ale unui bebeluș. S-a strâns lume atunci; câteva femei s-au închinat, iar copiii mai mici șopteau agitați. Au sosit și paramedicii într-un târziu, au luat cadavrul, iar poliția a intrat în apartamentul bătrânului. Era curat, aproape gol – un scaun, un birou, portretul șters al unei femei cu sprâncene stufoase și zâmbet blând pe o etajeră. Cineva a deschis frigiderul și a găsit în el aproape 1 000 de dolari, în bancnote mici, înfășurate în fâșii de ziare vechi și aranjate cu grijă în spatele borcanelor cu maioneză și murături.

Singurătatea exprimată de acea scenă m-a afectat și, o clipă, mi-am dorit să fi știut măcar numele bătrânului. Aproape imediat am regretat acea dorință și am uitat și de tristețe. M-am simțit ca și cum înțelegerea dintre noi ar fi fost încălcată, de parcă în acea cameră aproape goală bătrânul șoptea o poveste nespusă și-mi zicea lucruri pe care preferam să nu le aud.

Cred că s-a întâmplat o lună mai târziu, într-o dimineață rece și mohorâtă de noiembrie, în care soarele abia se ghi-cea sub stratul de nori, când am primit cel de-al doilea tele-fon. Îmi pregăteam micul dejun, cafeaua fierbea pe aragaz și două ouă tronau în tigaie, când colegul meu de cameră mi-a înmănat receptorul. Legătura era foarte proastă.

– Barry? Barry, tu ești?

– Da... Cu cine vorbesc?

– Da, Barry... sunt mătușa ta, Jane. Din Nairobi. Mă auzi?

– Scuze... cine spuneți că sunteți?

– Mătușa Jane. Ascultă, Barry, tatăl tău a murit. A murit într-un accident de mașină. Alo? Mă auzi? Am spus că tatăl tău e mort. Barry, te rog, sună-l pe unchiul tău în Boston și spune-i. Nu pot vorbi acum, înțelegi, Barry. O să încerc să te mai sun...

Asta a fost tot. Legătura s-a întrerupt, iar eu m-am așezat pe canapea, bucătăria s-a umplut de mirosul ouălor

arse, în timp ce priveam fix crăpăturile de pe perete, încercând să-mi evaluez pierderea.

La momentul morții sale, tatăl meu era încă un mit pentru mine, un bărbat deopotrivă remarcabil, dar și neînsemnat. Plecase din Hawaii în 1963, când eu aveam doar doi ani, așa încât eu, copil fiind, nu l-am cunoscut decât prin prisma poveștilor mamei și ale bunicilor mei. Fiecare dintre ei avea o poveste preferată, pe care o spunea fără cusur – poveștile căpătaseră lustru de cât de des fuseseră spuse. Parcă-l văd pe bunicul așezat comod în fotoliu, după cină, savurând un pahar de whiskey și curățându-și dinții cu celofanul de la pachetul de țigări, rememorând vremurile în care tatăl meu aproape că îl aruncase pe un individ de pe viaductul Pali din cauza unei pipe...

– Vezi tu, maică-ta și taică-tu l-au invitat pe un prieten să-i arate împrejurimile insulei. Așa că s-au dus cu mașina până la viaduct, iar Barack a condus probabil pe banda greșită a drumului până acolo...

– Tatăl tău era un șofer tare nepriceput, îmi explică mama. Făcea ce făcea și ajungea pe banda stângă a șoselei, așa cum se conduce în Anglia, iar dacă îi atrăgeai atenția începea să bombăne că americanii au reguli tâmpite...

– Mă rog, aia a fost una dintre situațiile în care au ajuns teferi la destinație, au coborât din mașină și s-au dus lângă parapet să admire priveliștea. Barack trăgea din pipa pe care i-o dăruisem de ziua lui, arătând cu ea spre diverse locuri, ca un adevărat căpitan de vas...

– Tatăl tău se mândrea foarte tare cu pipa aceea, îl întrerupe mama din nou. Fuma pipă toată noaptea când studia și uneori...

– Uite ce e, Ann, vrei să spui tu povestea sau mă lași să o spun eu până la capăt?

– Scuză-mă, tată. Continuă.

– În fine, bietul om... era un alt student african, așa-i? Abia venise. Cred că sărmanul băiat era foarte impresionat de cum gesticula Barack cu pipa aia, pentru că la un moment dat l-a rugat să-l lase să tragă și el un fum. Taică-tu s-a gândit o clipă, pe urmă a acceptat și imediat după ce băiatul ăla a tras primul fum a început să tușească rău. A tușit așa de rău încât i-a scăpat pipa din mână și a zburat peste parapet, 30 de metri mai jos.

Bunicul se oprește să mai ia o gură de whiskey din sticluța lui plată înainte de a continua povestea.

– În orice caz, tatăl tău a fost suficient de politicoasă încât să aștepte până omului i-a trecut tusea, după care i-a spus să sară peste balustradă și să îi aducă pipa înapoi. Băiatul s-a uitat în jos, a văzut stânca înclinată la 90 de grade și i-a spus lui Barack că îi va cumpăra alta...

– Frumos din partea lui, se aude Toot din bucătărie. (Noi îi spunem bunicii Tutu, mai scurt, Toot; cuvântul înseamnă „bunic(ă)” în hawaiiană, pentru că în ziua în care m-am născut ea a decis că era încă prea tânără să i se spună Buni.)

Bunicul bombăne ceva, după care o ignoră.

– ... numai că Barack era hotărât să-și recupereze pipa, pentru că era un dar care nu putea fi înlocuit. Omul s-a uitat încă o dată peste parapet, a clătinat din cap, moment în care taică-tu l-a luat pe sus și a început să-l împingă peste parapet!

Bunicul scoate un hohot de râs și își plesnește amuzat genunchiul. În timp ce el râde, eu îmi imaginez că-mi privesc tatăl, o siluetă întunecată contra luminii soarelui, și văd mâinile infamului său amic fluturând agitate în timp ce e ținut în aer. Un act de dreptate absolut înfricoșător.

– Hai, tată, că nu l-a ținut peste parapet, spune mama, privindu-mă cu îngrijorare, dar bunicul mai ia o gură de whiskey și își continuă povestea.

– Acum deja oamenii au început să se uite la ei, iar maică-ta îl implora pe Barack să se potolească. Bănuiesc că

prietenul lui Barack își ținea respirația și se ruga. În orice caz, după câteva minute, taică-tu îl trage pe băiat înapoi pe viaduct, îl bate pe spate și-i propune, calm, să meargă să bea o bere. Și, ce să vezi, uite așa s-a purtat tot restul excursiei, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Sigur că maică-ta a fost supărată când au ajuns acasă. De fapt, abia dacă i-a vorbit. Și nici Barack nu a fost mai breaz, pentru că, atunci când maică-ta a încercat să ne spună ce se întâmplase, el a dat din cap și a început să râdă. „Relaxează-te, Ann“, i-a spus el – tatăl tău avea un timbru baritonal și vorbea cu accent englezesc.

În momentul acesta bunicul își îndeasă bărbia în gât, pentru a reda cât mai bine cuvintele tatălui meu.

– „Relaxează-te, Ann“, a spus el. „Am vrut doar să îi dau o lecție despre faptul că trebuie să respecti ceea ce nu-ți aparține!“

Bunicul începe din nou să râdă până îl lovește tusea, iar Toot bombăne în barbă, spunând că fusese bine măcar că tatăl meu înțelesese că pipa fusese scăpată din greșeală, pentru că nu se știe ce s-ar mai fi întâmplat, în timp ce mama își dă ochii peste cap și-mi spune că amândoi exagerează.

– Tatăl tău este o figură impunătoare, a recunoscut mama schițând un zâmbet. Dar asta numai pentru că e un om foarte corect. Și asta îl împiedică uneori să facă compromisuri.

Ea a preferat să contureze un portret mai blând al tatălui meu. Îmi povestea cum era îmbrăcat când a acceptat cheia frăției Phi Beta Kappa – erau hainele lui preferate, jeansi și un pulover vechi tricatat cu un model tip leopard.

– Nimeni nu i-a spus că era o onoare deosebită și s-a trezit într-o încăpere plină de bărbați îmbrăcați în fracuri. A fost singura dată când l-am văzut pus într-o situație ridicolă.

Bunicul, adâncit în gânduri, începea să dea din cap.

– Așa e, Bar, spunea el. Tatăl tău era în stare să facă față oricărei situații și asta l-a făcut plăcut de toată lumea.

Vă amintiți când a trebuit să cânte la Festivalul Internațional de Muzică? Fusese de acord să cânte niște melodii africane, dar când a ajuns acolo și-a dat seama că era treabă serioasă și tipa care cântase înaintea lui era o cântăreață semiprofesionistă, o fată din Hawaii care era acompaniată de o întreagă orchestră. Oricine altcineva în locul lui ar fi dat înapoi și ar fi spus că e vorba de o eroare. Nu și Barack. S-a urcat pe scenă și a început să cânte în fața unui public uriaș – ceea ce nu-i de colo, ascultă la mine – și, cu toate că nu era foarte talentat, a fost atât de sigur pe el încât a fost la fel de aplaudat ca alți interpreți.

Bunicul a dat din cap, s-a ridicat din fotoliu și a pornit televizorul.

– Uite ceva ce poți învăța de la tatăl tău, spunea el. Încrederea în tine însuși. Secretul succesului.

Așa erau toate poveștile – compacte, anecdotice, istorisite în succesiune rapidă de-a lungul unei seri, puse după aceea înapoi în arhiva familiei mele, luni în șir, chiar ani. La fel ca și cele câteva fotografii alb-negru ale tatălui meu rămase în urmă și pe care le găseam întâmplător când căutam decorațiunile de Crăciun sau un vechi echipament pentru scufundări. La momentul la care încep să se contureze propriile amintiri, mama începuse deja o relație cu cel care avea să-i devină al doilea soț și am înțeles, fără să fie nevoie să mi se explice, de ce fotografiile tatălui meu au fost puse deoparte. Din când în când mă așezam cu mama pe covor și, în mirosul de praf și de naftalină care se ridica din albumul învechit, priveam chipul tatălui meu – un chip negru, zâmbitor, cu o frunte proeminentă și ochelari cu lentile groase care îl făceau să pară mai în vârstă – și ascultam întâmplări din viața lui care se acumulasă într-o singură narațiune.

Aveam să aflu că era de origine africană, un kenyan din tribul Luo, născut pe malurile Lacului Victoria într-un loc

numit Alego. Era un sătuc sărac, dar tatăl lui – bunicul meu, Hussein Onyango Obama – fusese un fermier renumit, un membru respectat al tribului, un vraci cu puteri vindecătoare. Tatăl meu a crescut păscând caprele, a mers la școala locală, înființată de administrația colonială britanică, dovădindu-se a fi un elev promițător. A obținut o bursă de studii la Nairobi; iar apoi, în preajma proclamării independenței Kenyei, a fost ales de liderii kenyei și de sponsorii americani să urmeze cursurile unei universități din Statele Unite, alăturându-se astfel primului mare val de africani care au fost trimiși pentru a învăța tehnologia occidentală și pentru a-și folosi cunoștințele în construirea unei Africi noi, moderne.

În 1959, la vârsta de 23 de ani, era primul student african înscris la Universitatea din Hawaii. A studiat economie, a muncit cu o râvnă greu de egalat și a absolvit după trei ani, ca șef de promoție. A avut nenumărați prieteni și a contribuit la organizarea Asociației Internaționale a Studenților, fiind primul președinte al asociației. La cursul de limbă rusă a cunoscut o americană timidă, stângace, care avea numai 18 ani, și s-au îndrăgostit unul de celălalt. Părinții fetei, circumspecți la început, au fost cucerți de farmecul și de intelectul băiatului; tinerii s-au căsătorit, iar ea i-a dăruit un fiu, pe care l-au botezat după tată. A câștigat încă o bursă – de data aceasta pentru un doctorat la Harvard –, dar nu și banii necesari pentru a-și lua familia cu el. A intervenit o separare, iar el s-a întors în Africa, pentru a-și îndeplini promisiunea făcută continentului. Mama și fiul au rămas în urmă, dar legătura de dragoste a supraviețuit distanței...

Acolo se termina albumul, iar eu mă îndepărtam de conținut, înfășurat într-o poveste care mă plasa în centrul unui univers vast, dar ordonat. Chiar și în versiunile prescurtate oferite de mama și de bunicii mei au existat lucruri pe care nu le-am înțeles. Dar rareori am cerut detalii care

mi-ar fi deslușit sensul cuvintelor „doctorat” sau „colonialism” ori care mi-ar fi arătat unde se află Alego pe harta lumii. Ca atare, viața tatălui meu ocupa același loc ca și o carte pe care mama mi-a cumpărat-o, numită *Origins (Origini)*, o colecție de povestiri despre creație adunate de peste tot din lume, povești despre Geneză și despre pomul sub care s-a născut omul, despre Prometeu și focul pe care l-a dăruit oamenilor, despre țestoasa din legenda hindusă care plutea în spațiu și ținea lumea în spate. Mai târziu, când m-am familiarizat cu calea ceva mai îngustă spre fericire pusă la dispoziție de televiziune și filme, au început să mă frământă tot felul de întrebări. Pe ce se sprijinea țestoasa? De ce a permis Dumnezeu atotputernicul ca un șarpe să provoace atâta suferință? De ce nu s-a mai întors tatăl meu? Dar la vârsta de cinci sau șase ani mă mulțumeam să las aceste enigme nelămurite, să iau fiecare poveste așa cum era și să mă las purtat în lumea viselor blânde.

Nici măcar nu conștientizam faptul că tatăl meu nu arăta deloc ca oamenii din jurul meu – era negru ca smoala, în timp ce mama mea era albă ca laptele.

De fapt, îmi pot aminti o singură povestire care se referea în mod explicit la problema rasială; pe măsură ce creșteam, această poveste mi-era repetată din ce în ce mai des, ca și cum ar fi captat esența unei morale care era viața tatălui meu. Potrivit acestei povestiri, după multe ore de studiu, tatăl meu s-a alăturat bunicului meu și grupului său de prieteni la un bar din Waikiki. Toată lumea era într-o dispoziție de zile mari, oamenii mâncau și beau în timp ce ascultau sunetul leneș al unei chitare, când un alb i-a atras brusc atenția barmanului, vorbind suficient de tare pentru a putea fi auzit de toată lumea, că el n-ar bea niciodată „cot la cot cu un cioroi”. În bar s-a lăsat tăcerea și oamenii s-au întors către tata, așteptându-se să iasă cu bătaie. Cu toate acestea, tata s-a ridicat de la masă, s-a îndreptat spre

respectivul bărbat, a zâmbit și a început să-i țină o predică despre bigotism, despre visul american și despre drepturile universale ale omului. „Tipul s-a simțit atât de prost când Barack a terminat de vorbit“, îmi povestea bunicul, „încât a băgat mâna în buzunar și i-a dat lui Barack 100 de dolari. A plătit toată consumația noastră, mâncare și băutură, din seara aceea – și a mai acoperit și chiria pe care o datora taică-tu pentru restul lunii.“

La vârsta adolescenței devenisem deja sceptic în privința autenticității acestei povestiri, pe care am pus-o deoparte, alături de toate celelalte. Până când am primit un telefon, peste ani, de la un japonez născut în America și care mi-a spus că fusese coleg cu tatăl meu în Hawaii și acum preda la o universitate din Vestul Mijlociu. A fost extrem de politicos și ușor stânjenit de impulsivitatea de care dăduse dovadă; mi-a explicat că citise un interviu de-al meu într-un ziar local și că numele tatălui meu i-a readus o avalanșă de amintiri. În timpul conversației noastre mi-a spus aceeași poveste pe care o auzisem de la bunicul meu, despre albul care a încercat să cumpere iertarea tatălui meu. „N-o să uit asta niciodată“, mi-a spus bărbatul de la celălalt capăt al firului; iar în vocea lui am auzit același ton pe care îl auzisem în vocea bunicului meu cu ani în urmă, aceeași nuanță de uimire – și de speranță.

Miscegenatie.¹ Un cuvânt diform, urât, care creează parcă premisele unui rezultat monstruos: la fel ca *antebelic* sau *octoroon*², cuvântul evocă imagini dintr-o altă eră, dintr-o lume a biciului și a flăcărilor, a magnoliilor moarte

¹ Proces de metisare a diferitelor rase intrate în contact biosocial lent (n.tr.)

² Persoană cu o optime descendență neagră și șapte optime descendență albă (n.tr.)

și a porticelor prăbușite. Și totuși abia în 1967 – când am împlinit șase ani, anul în care Jimi Hendrix a ținut un spectacol la Monterey, la trei ani după ce Martin Luther King a primit Premiul Nobel pentru Pace și anul în care America era deja epuizată de revendicările negrilor pentru egalitate – problema discriminării a fost aparent rezolvată, când Curtea Supremă a Statelor Unite a hotărât că interzicerea căsătoriilor mixte în statul Virginia reprezenta o violare a prevederilor Constituției. În 1960, anul în care s-au căsătorit părinții mei, cuvântul *miscegenatie* descria încă o infracțiune în peste jumătate din statele Uniunii. În multe regiuni din Sud, tatăl meu ar fi riscat să fie spânzurat de un copac doar pentru îndrăzneala de a se fi uitat la mama într-un anume fel; în orașele cu pretenții din Nord, privilegiile ostile și bârfele ar fi determinat-o pe o femeie în situația mamei mele să facă un avort ilegal sau, în cel mai fericit caz, să apeleze la ajutorul măicuțelor pentru a da copilul spre adopție. Simpla lor alăturare ar fi fost considerată nefirească și perversă, o replică la îndemâna celor câțiva liberali toleranți care susțineau agenda drepturilor civile.

Întrebarea era dacă vreunul dintre aceștia și-ar fi lăsat fata să se căsătorească cu un negru.

Faptul că bunicii mei au răspuns afirmativ la această întrebare, chiar și cu jumătate de gură, rămâne pentru mine o enigmă înduioșătoare. Nimic din educația lor n-ar fi anticipat un asemenea răspuns, nu exista în arborele lor genealogic nici urmă de transcendentalist englez sau socialist fanatic. Este adevărat că statul Kansas luptase de partea Uniuniștilor în Războiul Civil; bunicului meu îi plăcea să-mi reamintească faptul că în arborele nostru genealogic existaseră aboliționiști înflăcărați. Când era rugată, Toot își întorcea capul pentru a-și arăta profilul cu nasul acvilin care, împreună cu ochii ei negri ca pana corbului, demonstrea că avea în ea sânge Cherokee.